

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 12, Aralık 2017, s. 427-437

Dr. Doruk Görkem ÖZKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı
Bölümü, dorukgorkemozkan@gmail.com

Arş. Gör. Abdullah ÇİĞDEM

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı
Bölümü, abduhahcigdem@ktu.edu.tr

Arş. Gör. Sinem DEDEOĞLU ÖZKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve
Bölge Planlama, sinemdedeoglu@ktu.edu.tr

**ETKİLEŞİM YERİ OLARAK MAHALLENİN SOSYAL HAYATTAKİ
İŞLEVLERİ: TAMZARA MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Özet

Mahalle, dünden bugüne temelinde insan olan mekânsal bir birim oluşumdur. Mahallenin sahip olduğu fiziksel özellikler ile insanlar arasında yoğun bir etkileşim söz konusudur. Bu nedenle mahalle kültürünün sürekliliği için çevresel faktörler, bireysel faktörler ve sosyal faktörler oldukça önemlidir. Mahalle kültürü 16. Yüzyılda oluşmuş ve 1980'lerin sonlarına kadar bu özelliğini baskın bir şekilde korumuştur. Osmanlı kentinde mahalle, fiziki ve sosyal bir birimdir. Osmanlı kentinde mahalleler farklı işlevler üstlendeler de, sosyal işlevleri her zaman ön planda olmuştur. Bu işlevler günümüze kadar devam etse de, artan nüfus beraberinde konut sayısının artışı, geleneksel mahalle kültürünün bozulmasına neden olmuştur. Bu çalışma günümüzde mahallelerin sosyal açıdan hangi işlevleri sağlaması gerektiğini Tamzara Mahallesi özelinde incelemiştir. Böyle-

likle mahallelerin kimliğini oluşturan çevresel özelliklerin hangi sosyal boyutlara olanak sağladığı açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yer, Mahalle, Tamzara, Topluluk Duygusu

SOCIAL LIFE FUNCTIONS AS A PLACE OF INTERACTION: TAMZARA NEIGHBORHOOD SAMPLE

Abstract

The neighborhood is the formation of a spatial unit that is human on the ground today. There is intense interaction between people and the physical characteristics that the neighborhood has. For this reason, environmental factors, individual factors and social factors are very important for the continuity of neighborhood cultures. The culture of the neighborhood formed in the 16th century and maintained this feature predominantly until the end of the 1980s. The neighborhood is a physical and social unit in the Ottoman city. In the Ottoman city, social functions have always been frontal, even as neighborhoods have different functions and supersensibilities. Although these functions continue until daylight, the increase in the number of houses accompanying the growing population has caused the degradation of traditional neighborhood cultures. This study has examined in detail the functions of the neighborhoods in terms of social aspects. Thus, it is explained which social dimensions allow the environmental features that constitute the neighborhoods.

Keywords: Place, Neighborhood, Tamzara, Sense of Community

1.GİRİŞ

Çevre farklı özellikleri ile insanları etkileyen, farklı eylemlere olanak sağlayan ve sosyal grupları bütünleştiren bir sistemdir. Bu sistem içerisinde insan ve çevresi arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Proshansky (1978) fiziksel çevreyi “insanın içinde kısa ya da uzun süre yaşadığı, karşılıklı etkileştiği ve eylemlere katıldığı her fiziksel ortamı belirleyen karmaşıklık, kısaca inşa edilmiş çevre” olarak tanımlamıştır. Fiziksel çevreler kullanıcılarıyla karşılaştıklarında insan – çevre etkileşim sistemi başlamış demektir. Bu etkileşim sisteminde insan çevresinden etkilenir ve çevresini etkiler. Bu boyutuyla çevre aynı zamanda sosyal bir olgu olarak anlam kazanır. Bu kapsamda düşünürsek “mahalle” en küçük yerleşim birimi olmasının yanında insani ilişkilerin yoğun ve canlı bir şekilde oluştuğu konumlardır. Mahalleler küçük bir birim olmasından dolayı, insan – çevre ilişkisinin daha yoğun ve bu ilişkilerden daha çok etkilenen bir yapıya sahiptir. Ülkemizde özellikle büyükşehirlerde “mahalle” kimliği

zayıflasa da, kimliğin korunduğu ve mahalle yaşantısının devam ettiği konular da mevcuttur.

Bu çalışma kapsamında çevre, mekan ve yer kavramlarının tanımı yapılarak mahalle kavramı ve mahallenin sosyal hayattaki işlevleri Tamzara Mahallesi özelinde açıklanacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Mekan ve Yer Kavramı

Mimarlık literatüründe “mekan” “insanı çevreden belirli ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun” olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1993). Gür (1996) ise mekanı “ insanın insanla, insanın çevreyle ve nesnenin nesne ile uzaklıklarının, aralıklarının ve kısaca bizi saran boşluğun üç boyutlu bir anlatımı” olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan da anlaşılabilir gibi mekan çevreden bir takım sınırlandırmalar ile ayrılmış boşluktur. Bu boşluk oda, ev, mahalle, semt, kent, ülke gibi farklı ölçekleri içinde barındırmaktadır. Fransız sosyolog Lefebvre (1991) mekânın üretimi kitabında, mekânın insanla var olduğunu ve mekânsal ilişkilerin sosyal anlamlarla oluştuğunu belirtmiştir. Bu mekânlarla kurulan bağlar, ilişkiler deneyimi oluşturmada ve böylece içinde bulunduğumuz “mekan” artık anlamlı bir “yer” e dönüşmektedir.

Cresswell (2004)'e göre yer “insanların ilişki kurdukları, değdikleri, bağlandıkları mekanlardır; anlamlı konulardır” bu kapsamda yer, insanlar tarafından kullanılan, deneyimlenen anlam ve değer yüklenmiş mekânın bir parçasıdır. Yani mekânlar, o mekândaki yaşanmışlığın katmanlaşması ile yere dönüşürler (Özkan,2017). Bu nedenle fiziksel ve sosyal boyutları içeren yer kavramı, kesin sınırları olan fiziksel ve coğrafi bölgeyi tanımlamaktan çok, içinde kullanıcılarıyla bütünleşen ve sosyal etkileşim oluşturan bir yapıda incelenmektedir (Kyle,2004). Aynı şekilde “mahalle” kavramını da mimari bir konum olarak değerlendirirken, yalnızca soyut bir kavram olarak değil, aynı zamanda bir kullanım ve deneyim olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu kapsamda toplumsal mekân olarak mahalleler, kamusal etkinlikleri kapsayan, toplumsal yaşamı şekillendiren mekânlar olarak tanımlanmaktadır.

2.2. Mahalle Kavramı ve Tarihi Süreci

Mahalleler kültürlerin oluştuğu, derinleştiği ve nesilden nesile aktarıldığı birimlerdir. TDK güncel Türkçe sözlüğünde “mahalle: 1. Bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri. 2. Bu parçalarda oturan insanların tamamı” (URL 1) şeklinde tanımlanmıştır. Arapça kökenli olan mahalle kelimesi “mahal” kelimesinden türemiş ve konaklanan yer anlamı taşımaktadır. Mahallelerin sadece bu ke-

lime anlamları kapsamında değil, bunun ötesinde sosyal bir anlam taşıdığı ve tarihsel süreç boyunca da toplumsal örgütlenmeye olanak sağlayan bir yapıda olduğu unutulmamalıdır. Mahallelerin bu yapısı 16.yy da oluşmuş ve 1980'lere kadar bu özelliğini devam ettirdiği söylenebilir.

Osmanlı kentinde mahalleler ve imaretler olmak üzere iki ayrı yerleşim yeri vardır. Özdemir (1998)'e göre mahalleler genellikle bir dini yapının etrafında veya belirli meslek erbaplarının bir arada yaşama arzusu sonucunda oluşmuştur. Osmanlı kentinde mahalle fiziki ve sosyal bir birimdir. Ergenç (1984) ve Düzbakar (2003)'e göre mahalle; "birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir". Sosyal bir birim olan mahalle, Osmanlı şehirlerinde sosyal boyutunun yanında temel yönetim birimi olarak da süregelmiştir (Açık, 2014). Buna rağmen mahallenin yönetim birimi olma işlevi, bir sosyal dayanışma konumu olmasının ötesine geçememiştir. Osmanlı döneminde her mahallenin ortasında bir mahalle mescidi, mahallenin merkezinde ise merkez cami bulunmaktaydı. Düzbakar (2003), Osmanlı dönemindeki mahalle tanımını; aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleri ile birlikte ikamet ettikleri şehir kesimi olarak ifade etmiştir. Günümüzde kimliğini koruyan mahallelerde olduğu gibi Osmanlı döneminde mahalleler de gündelik hayatın merkezi konumundaydı. Bireylerin saygınlık kazanması, çevresi ile etkileşimi, hayatı mahallede oluşmakta ve bireyin en temel yaşam alanı olarak sayılmaktaydı. Osmanlı mahallesinin bir diğer önemli özelliği, çeşitli etkinliklerin yapılabilmesine olanak sağlayan, tüm mahallelinin bir arada özel gün ve gecelerde toplanabilmesine olanak sağlayan yapıda olmasıdır.

Şekil 1. Osmanlı'da mahalle kültürü (Kaynak: Bazar of Athens, Edward Dodwell: Views in Greece, London 1821)

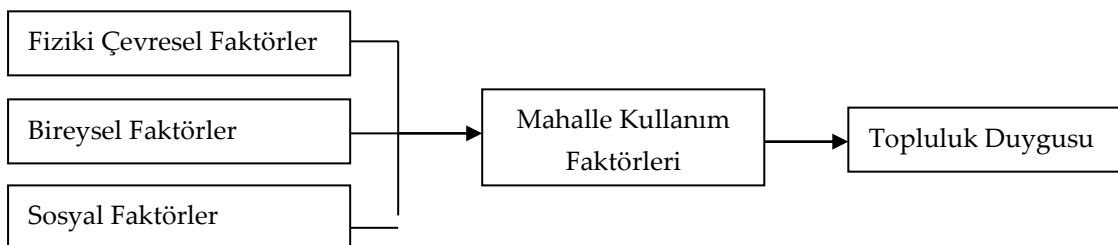
Son 20 yıldır ülkemizde özellikle kentsel dönüşüm çalışmaları mekânsal ve sosyal ayrışmalara yol açmıştır. Kentsel dönüşümler sonucu büyük kentlerimizde sosyo-

ekonomik ve kültürel değişimler de yeni mahallelerin oluşmasına yol açmıştır. Fakat günümüzde özellikle ilçelerde, hala kimliğini koruyan, dönüşümlerden etkilenmeyen mahalleler mevcuttur. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde geçmişten günümüze süregelen mahalle kavramı, gününüzde sosyal hayattaki işlevleri boyutundan ele alınarak açıklanacaktır.

2.3. Günümüzde Mahalle Kavramı ve Sosyal Hayattaki İşlevleri

Geçmişte mahalleler mescit ve çarşı etrafında yapılanmıştır. Günümüzde de mahallelinin ihtiyaçları çarşıda bulunan mescit, cami, bakkal, kasap, fırın, kahve, lokanta, muhtarlık gibi yapılarda karşılanmaktadır. Mahallenin kimliğini bu yapılar ve buradaki ilişkiler oluşturmaktadır. Her mekanın temeli olan insan, mahallenin oluşumunda ve gelişiminde de önemli bir etkiye sahiptir. Mahallenin sahip olduğu fiziksel özellikler ile insanları arasında yoğun bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim, mahallelerin yalnızca fiziksel özellikleri ile değil, aynı zamanda sosyal etkileşim alanları olarak temsilini oluşturur. Cansever (2010), mahalle kavramını bu etkileşimden yola çıkarak “toplumun temel birimi olan aileyi çevreleyen evlerin, ailelerin birbirleriyle düzenlenmiş münasebetlerinin bütünü” olarak ifade etmektedir. Bu ifadede münasebetten kasıt, insan – mahalle ile insan – insan arasındaki karşılıklı etkileşim sürecidir. Mahallelerde bu etkileşimi oluşturan fiziki yapılar; cami, mescit, sokak, kahvehane, evler, çeşme vb. yapılardır. Buradan özetle mahalle kavramını mekan, birey ve toplumun anlam ve değerleriyle atanmış bir yer olarak ifade edebiliriz.

Günümüz mahalle kültürünün sürekliliği için fiziki çevresel faktörler, bireysel faktörler ve sosyal faktörler oldukça önemlidir. Tüm bu faktörler bir arada olduğunda toplumsal yapı oluşmaktadır (Şekil 1). Bu toplumsal yapı rastgele bir arada bulunan insanların ötesinde, bireyin toplumsal varlığına imkan sağlayan sosyal bir oluşumu içerir.

Şekil 1. Mahalle topluluk duygusunun oluşumu (Francis vd. 2012’den geliştirilmiştir)

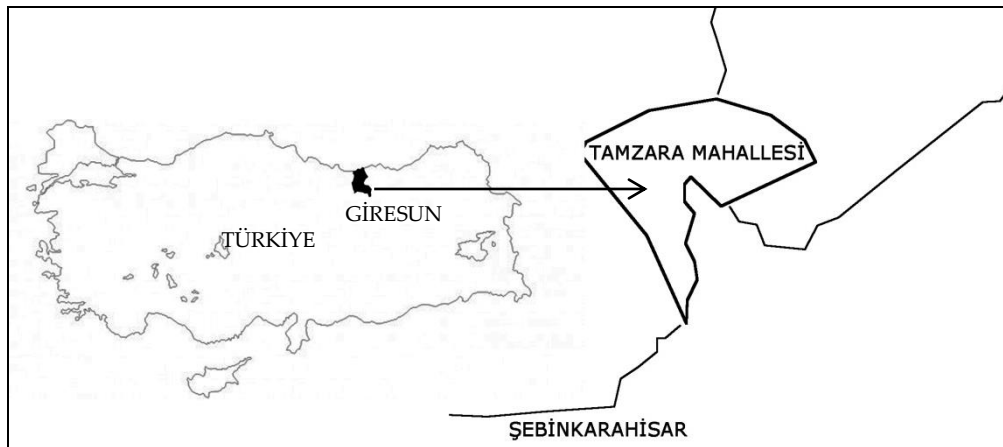
Mahalle düzeyinde sosyal ilişkilerde önemli olan topluluktur. Topluluk “ortak ilgiler, özellikler ve kimlikler etrafında bir araya gelen insanlardan teşekkül eden bir yapıdır” (Crow, 2007). Toplum ise yoğun ve çeşitli insan gruplarının bir araya gelebil-

diği bir yapıdır. Bruhn (2011) topluluk ilişkileri üzerine yazdığı kitabında, topluluğu bir gelenek olarak ifade ederken, toplumu ise bir değişim olarak ifade etmiştir. Bu bağlamda, günümüz mahallelerinin kimliklerini yitirmesinde en etkili faktörün geleneğin değişimi olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak bu bölümde mahalle kavramı açıklanmış, tarihi süreçteki yeri, işlevi tartışılmıştır. Günümüzde değişen fiziki yapıyla beraber, mahallelerin artık bir topluluk aracı olmaktan çıkıp, değişim ve dönüşümler sonucu toplum içinde eriyen konumlar olduğuna değinilmiştir. Böylece mahallelerde topluluk duygusunun önemini “Tamzara Mahallesi” örneğinden incelemeye zemin hazırlanmıştır.

3. ÇALIŞMA ALANI: TAMZARA MAHALLESİ

Şebinkarahisar Tamzara Mahallesi, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer almaktadır. 1184 yılında kurulmuş olan Tamzara “parlak şafak” anlamını taşımaktadır. Tamzara uzun yıllardan beri dokuma yapılan bir yerleşim yeridir. Bölgenin ana geçim kaynağını bu oluşturmaktadır. Mengücekoğulları döneminde 1184 yılında kurulmuş olan Tamzara “parlak şafak” anlamına gelmektedir. 1923 yılında livaların il yapılması kararı kapsamında Sancak olan Şebinkarahisar da il yapılmış ancak 10 yıl süre ile bu durumu devam ettirebilmiştir. Tamzara Mahallesi Şebinkarahisar'ın kuzeyinde konumlanan bir mahalledir (Şekil 2). 40-50 yıl öncesine kadar neredeyse her evde bir dokuma tezgahının bulunduğu ve sokaklarında yürürken tezgah seslerinin duyulduğu bilinmektedir.

Şekil 2. Çalışma Alanının Konumu

3.1. Tamzara Mahallesi Örneğinde Topluluk Duygusu

Komşuluk düzeyinde sosyal etkileşimin başladığı açık mekanlardan en önemlisi mahallelerdir. Topluluk duygusu genellikle kişilerin ait olduğu bir duygu, üyelerinin birbirleriyle ve grup için önemi, onların birlikte olma sorumluluğu ile bağlılık ihtiyaç-

ları olarak tanımlanmıştır (McMillan ve Chavis, 1986). Topluluk duygusunun en yoğun yaşandığı mahalleler, Baday (2011)'in belirtildiği gibi toplumsallaşma işlevi, dayanışma işlevi, güvenlik işlevi, eğlence işlevi ve meslek edindirme işlevlerini barındırmaktadır.

Literatürde belirttiğimiz gibi insan – mekan ilişkisi mahallelerin gelişimi ve korunması için oldukça önemlidir. Değişim ve dönüşüme uğrayan mahallelerde, değişen fiziki koşullar beraberinde insan ilişkilerini etkilemiştir. Bu kapsamda insanların ilişkilerini etkileyen en önemli unsur fiziksel çevredir. Tamzara Mahallesi güzelleştirme derneğinin yapmış olduğu projelerle atıl durumda olan dükkanlar, sokaklar ve bakımsız olan cami çevre düzenlemeleriyle birlikte yeniden eski kimliğine dönüştürülmüştür (Şekil 3).

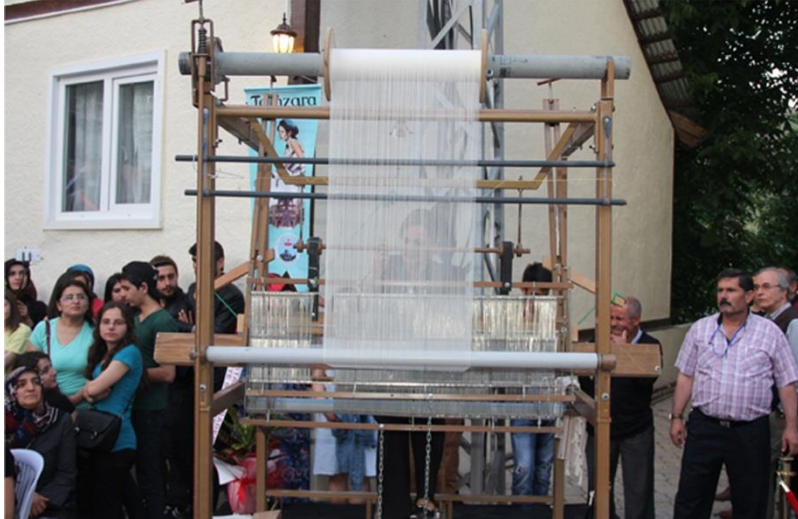
Şekil 3. Tamzara mahallesi genel görünümü

Sosyalleşme olarak da adlandırılan toplumsallaşma süreci insanların içinde yaşadığı toplum değerlerini benimseyerek iletişim kurma sürecidir. Sosyal etkileşim, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşim halinde bulunması, kültürel ve davranışsal ilişkilerin kurulması ile oluşmaktadır. Şensoy (2012) sosyal etkileşimi, bir grubun üyeleri arasında oluşan maddi ya da manevi konularda etkileşim içerisinde bulunma hali olarak açıklamıştır. Mahalle peyzajında cami, çeşme, kahvehane açık alanları ve sokaklar insanların günlük hayatta karşılaşmasına, iletişim kurmasına olanak sağlayarak sosyalleşmeyi sağlarlar (Şekil 4). Bir buluşma alanı rolü üstlenen bu konumlar, mahallelinin bir araya gelerek hem topluluk olma bilincini hem de dayanışma bilincini oluşturmaya olanak sağlamaktadır. Bu konumlar mahallelinin birbirini tanınması, gelişen olaylardan haberdar olmasına zemin hazırlayarak aynı zamanda mahallenin güvenlik işlevi içinde son derece önem ifade etmektedir.

Şekil 4. Tamzara mahallesi sosyal yaşantısı

Mahallelerin meslek edindirme işlevi de topluluk duygusunun gelişimi açısından oldukça önemlidir. Dokuması ile bilinen Tamzara Mahallesinde 500'e yakın dokuma tezgahnının olduğu bilinir ve bu dokuma kültürü 40-50 yıl öncesine kadar hep var olmuştur. Dokuma sanatı bu mahalleye Tebriz'den gelen Hacı Kasım Efendi tarafından uygulamaya konulmuş ve böylece yayılmıştır. Tamzara sakinleri tarafından bilinen o meşhur söz mahallelerin meslek edinme işlevleri için iyi bir örnektir; “ ya oku ya do-ku”. Günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş bu Tamzara dokumasını yeniden canlandırmak ve mahalle sakinlerine birer geçim kaynağı oluşturabilmek adına projeler yazılmış ve yavaş yavaş aktif hale getirilmeye başlanmıştır (Şekil 5). Yeniden oluşturulan dokuma tezgahlarıyla ev hanımları meslek sahibi olmuş ve ekonomiye katkıda bulunur konuma gelmişlerdir. Böylece köklü bir tarihe sahip olan mahalle, gelenek, görenek, kültürel değerler ve kültürel ürünlerinin kullanımını ve yaşatılmasını sürdürmek için çeşitli etkinlikler düzenlemişlerdir.

Şekil 5. Tamzara dokuma tezgahı

Günümüzde korunmuş yerel kültürler, birçok çekicilik unsurunu bünyesinde barındırırlar. Bunun sürekliliği için de kültür festivalleri düzenleyerek bölgeye daha fazla turist çekmeyi amaçlarlar. Kısa dönemli ve yüksek yoğunluklu turizm etkinlikleri olan festivaller yerel halka ekonomik ve kültürel süreklilik sağlamaktadır (Chhabra, 2001;

Can ve Can, 2017). Tamzara mahallesi de kültürel değerlerini korumak ve geliştirmek amacıyla Avrupa Birliği projesiyle unutulmaya yüz tutmuş dokumalarını açık hava sokak defileleri düzenleyerek yeniden canlandırmayı amaçlamış ve bu kapsamda 2 sokak defilesi düzenlemiştir (Şekil 6). Yerel halkın festivallerden beklentisi, kültür ve çevre bilinci olan, yerel halkla kaynaşan, kazanç getiren turistlerin gelmesi yönündedir. Bu tarz festivaller yerel kültürün gelişimine önemli katkı yapmasının yanı sıra, yerel halkın kendi kültürüne ve kültürel kaynaklarına aidiyetinin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Mahallesi ve kültürel değerlerine yüksek düzeyde aidiyet duygusu oluşturan bireyler, hem bu kaynakların korunmasına hem de geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda bu festivaller, mahalledeki sosyal hayata da olumlu katkı sağlamakta ve bireylerde topluluk duygusu oluşturmaktadır.

Şekil 6. Tamzara mahallesi dokuma defilesi

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel nüfusun hızlı artışı, konut üretimini artırırken, beraberinde mahalle kültürünü de yok etmiştir. Bu durum ise aidiyetin oluşmadığı, sosyolojik açıdan da ilişkilerin azaldığı, insanların birbirlerini tanımadığı konumlara dönüşmüştür. Tüm bunlar fiziki yapılarını, kültürünü ve kimliğini koruyan mahallelerin önemini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle mahallenin geçmişten günümüze kullanımları, tarihçesi ve işlevleri fiziki ve kültürel yapısını koruyan Tamzara Mahallesi özelinde anlatılmıştır. Tamzara Mahallesi gerek tarihi gerekse kültürel dokusuyla özel ve özgün bir yere sahiptir. Tarihi evleri, camisi, kahvehanesi ve çarşısıyla kullanıcıları bütünleştiren Tamzara Mahallesi mekanı anlamlı ve yaşayan bir yere dönüştürmektedir.

Bu çalışma kapsamında mahallenin; toplumsallaşmaya katkı sağlaması, kimliğin korunması ve sürekliliğinin sağlanması, sosyal ve mekânsal formların çeşitli etkinliklere olanak sağlaması, meslek edinme ve fırsat olanaklarının oluşumu ve planlanmayan sosyal etkileşimlere olanak sağlaması işlevleri Tamzara Mahallesi özelinde açıklanmış-

tır. Bu boyutlarıyla mahallenin sosyal hayatta üstlendiği işlevleri, büyük kentlerimizde giderek kaybolmaya yüz tuttuğu bir gerçektir.

Bu çalışma tek bir mahalle üzerinden mahallelerin sunması gereken işlevleri ve olanakları açıklamayı amaçlamıştır. Mahallelerin topluluk duygusu oluşturmada sosyal etkileşim alanlarının oldukça önemli olduğu düşünülürse, ileride yapılacak çalışmalarda sosyal etkileşimi arttıracak mekânsal örgütlenmelerin mahalle düzeyinde ne olması gerektiği daha detaylı olarak incelenebilir. Ayrıca mahalle düzeyinde aidiyet ve topluluk duygusu oluşturan faktörlerin neler olduğu üzerinde çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and behavior*, 10(2), 147-169.
- Hasol, D. (1993). *Dictionary, architecture+ building: English, French, Turkish*. Yem Yayın.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekan örgütlenmesi*. Gür Yayıncılık.
- Cresswell, T. (2004). Defining place. *Place: A Short Introduction*. Malden, MA: Blackwell Ltd, 12.
- Özkan, D. G. (2017). Kentsel Açık Mekan Çevresel Özelliklerinin Yere Bağlılık Duygusu Üzerindeki Etkileri: K.T.Ü. Kanuni Kampüsü Örneği. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi. *Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon*.
- Kyle, G., Graefe, A., Manning, R., & Bacon, J. (2004). Effects of place attachment on users' perceptions of social and environmental conditions in a natural setting. *Journal of environmental psychology*, 24(2), 213-225.
- Düzbakar, Ö. (2003). Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, (5), 97-108.
- TDK. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MAHALLE (URL 1), 20 Eylül 2017.
- Turgut Cansever, T. (2010). Kubbeyi Yere Koymamak, *Timaş Yayınları*, İstanbul, s. 154.
- Turan, A. Ç. I. K. (2014). Mahalle ve camii: Osmanlı İmparatorluğu'nda mahalle tipleri hakkında Trabzon üzerinden bir değerlendirme. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 35(35), 001-039.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı şehrindeki "mahalle" nin işlev ve nitelikleri üzerine. *Osmanlı Araştırmaları*, 4(4).

- Crow, Graham (2007). "Community", The Blackwell Encyclopedia of Sociology içinde. (Editör: George Ritzer). Oxford: Blackwell Publishing, s.617-620.
- Bruhn, J. G. (2011). *The sociology of community connections*. Springer Science & Business Media.
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of community psychology*, 14(1), 6-23.
- Şensoy, N. (2012). Konut Yerleşimlerinde Dış Mekân Kullanımlarının Sosyal Etkileşim Yönünden İncelenmesi: TOKİ Atakent Sitesi Örneği (Ankara). Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. *Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce Üniversitesi, Düzce*.
- Baday, Ö. N. (2011). *Modern kent mekanlarında mahallenin konumu* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Chhabra, D. (2001). *Heritage tourism: An analysis of perceived authenticity and economic impact of the scottish highland games in North Carolina* (Published Doctoral Thesis). North Caroline State University, North Carolina.
- Can, Ç.Ü. ve Van, M. (2017). Kültürel Miras Alanındaki Kültür Festivallerinin Turizme Etkisi: Güzelyurt Türk – Yunan Dostluk, Kültür ve Turizm Festivali Örneği, *Journal of kesit academy*, 3, (9), sç405-412.
- Özdemir, R. (1986). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*. Kültür ve turizm bakanlığı yayınları, s.75.